בסייעתא דשמיא!

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת נח"

****

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 8455798 - 054 - ניתן לקבל את העלון במייל.

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלוהים התהלך נח (ו.ט)

בתרגום אונקלוס מובא על המילים "את האלוקים התהלך נח" – בדחלתא דה' הלוך נח (ביראת ה' הלך נח). **וכפורנו** כתב וזה לשונו: "הלך בדרכיו לחיטיב לזולתו". **והבעל הטורים** כתב: "האלוקי**ם** התהלך **נח** סופי תיבות – "חכם". ובספר **צבי וחמיד** מובא הסבר נאה להעמיד את שלושת הפירושים כאחד! על פי אמרתו הידועה של **הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע** שאמר, דהאדם צריך שיהיה בו שלושה דברים: "ירא שמים", "טוב לב", ו"חכם". ולמה? כי אם הוא ירא שמים בלא חכמה הוא שוטה... ואם הוא טוב לב בלא יראת שמים הוא בעל תאוה... ואם הוא חכם בלא יראת ה' הוא אפיקורס... ולזה משמעינו הכתוב שהיה לו לנח את כל השלושה מידות הללו: "יראת שמים" – את האלוקים התהלך נח, כמו שמתרגם האונקלוס "בדחלתא דה' הלוך נח". גם היה "טוב לב" כדברי הספורנו "להטיב לזולתו". וגם היה "חכם" כדברי בעל הטורים – "האלוקי**ם** התהלך **נח**" – סופי תיבות "חכם"...

אלה תולדות נח נח איש צדיק וכו' צהר תעשה לתיבה (ו. ט–טז)

וכבר הקשה בזוהר הק', נח נח תרי זימני למה לי? (למה כתוב פעמיים נח?) אלא אומר **הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע** – יש לומר על דרך רמז, על פי מה שכתוב בספר הקדוש קדושת לוי **להרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע**, על הפסוק (פר' כי תשא) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת", דהנה כשאדם שומר שבת כראוי ונכון, אז מזה השבת יש לו חיות ושפע על כל השבוע בכדי לעבוד את ד' כל השבוע, וכשאדם עובד את ד' כל השבוע, אז בשבת הבאה קל בידו לשומרה כראוי. נמצא כי העיקר הוא שבת אחת, ועל ידי שבת אחת, ישמור שבת שניה בקל, וכן לעולם... וזה הרמז בפסוק: "ושמרו בני ישראל את השבת", שישמרו שבת אחת, ועל ידי זה "לעשות את השבת", זהו שבת השניה, ששמירת שבת שניה יבוא לו בקל, עד כאן תוכן דבריו. והנה מבואר בזוהר הק' דתיבת "נח" רומז על יום שבת קודש, כי בו ינוחו יגיעי כח, וזה שאמר הכתוב: "אלה תולדות נח, נח", כלומר, התולדה והתוצאה של שמירת שבת אחת, היא שמירת שבת שניה....

הגה"ק בעל האבני אזל זי"ע כתב: נאמר בזוהר הק' כי "נח" מרמז על "שבת" (מלשון מנוחה), לרמז כי השבת מהווה גם עוגן הצלה לאדם מפני מבול העולם... וזה אשר אמר ה' לנח: "צהר תעשה לתיבה" – שכאשר נוסיף את הגימטריה של "צהר" – מאתיים תשעים וחמש – ל"תבה" – ארבע מאות ושבע – יתקבל יחד המספר של שבע מאות ושתים – כגימטריה של "שבת", וזהו "צהר תעשה לתבה" – כאשר תעשה צהר לתבה, יהיה זה בבחינת שבת, המצילה מפני המבול...

נח איש צדיק תמים היה "בדורותיו" (ו.ט).

יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (רש"י). ולכאורה הרי התורה מעידה על נח שהוא "צדיק תמים", ומי יכול לדרוש עליו גנאי? ובכלל, אם אפשר לדרוש לשבח למה לדרוש לגנאי? אלא תירץ **הרה"ק רבי יצחק מרדוויל זי"ע**, נח עצמו הוא שדרש לגנאי, שדימה למצוא בנפשו פגם של גיאות בעצם הידיעה שהוא צדיק, איך זה יודע על עצמו שהוא צדיק? וכה דיבר נח אל לבו: אילו נולדתי בדורו של אברהם הייתי רואה גודל צדקתו ולומד קצת ענוה של "עפר ואפר" ולא הייתי נחשב בעיני לכלום...

המבא משפולי זי"ע היה אומר: אלה שדרשו לגנאי עשו בזה טובה גדולה לישראל. כי ראו ברוח קדשם אשר כמעט כל הצדיקים שעמדו לישראל תקום עליהם התנגדות, ומי לנו גדול ממשה רבנו שחשדוהו במה שאין בו – והנה הצדיק הראשון שנזכר בתורה היה "נח", ולו היו הכל דורשים אותו לשבח היו למדים ממנו כל הצדיקים העתידים לבוא, שאם תהיה עליהם התנגדות ממאן דהוא, סימן שאינו צדיק... לכן יש שדרשו בכוונה את הצדיק הראשון לגנאי, להורות כי התנגדות אינה סימן מובהק לפגם, כי בכל זאת הרי נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'. (מעניין הוא הדבר, בפרט שהרי המבא משפולי היה מגדולי מתנגדיו של **הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע**, אבל כידוע, כשבאו להודיע לו בחג הסוכות כי הוא נסתלק, הוא ישב על הארץ ובכה ואמר דברי הספד ושבח עליו...)

ויאמר אלוקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם (ו.יג)

מפרש רש"י שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. את גודל המעלה והשמירה שיש לכסף כשר ללא חשש גזל – נראה מהסיפור הבא: מסופר, כי פעם אחת הסבו תלמידים לסעודת מצוה בביתו של **הגה"ק רבי חיים מבריסק זי"ע**. על השולחן היו כלי זכוכית יקרים וצלחות עדינות. לפתע עשה אחד התלמידים תנועה לא זהירה והמפה וכל אשר עליה נפלו אל הרצפה... נבהלו התלמידים ובני הבית בחשבם כי ודאי מכל הכלים היקרים לא נותר דבר. הרגיע אותם רבי חיים ואמר: אל דאגה! לא קרה דבר, בידקו וראו כי הכל שלם כשהיה. בדקו ומצאו שכדברי הרב כן היה! הבחין רבי חיים במבטי הסובבים כאילו הם חושבים: איזה נס! איזה מופת! אז החווה בידו בתנועת ביטול ואמר: לא נס ולא מופת! אלא כך מקובלני מאת **הגה"ק רבי חיים מוואלוז'ין זי"ע** כי כסף הבא לאדם בנקיון כפיים בטוח הוא מכל נזק רע! כסף זה לא ייגנב ולא ייגזל ואף לא יינזק כלל! וגם כלים אלה סיים רבי חיים ואמר: באו מכסף כשר לחלוטין ללא כל חשש גזל על כן מובטחני שלא יינזקו!...

ובכדי לחדד את נקודה זו – דכסף שמגיע לאדם מנקיון כפיים בטוח הוא מכל נזק רע, ומכלל הן אתה שומע לאו... נראה מהמשל שהביא **הגה"ק בעל הבן איש חי זי"ע**, בהקדם קושיה על פסוק זה – "ותמלא הארץ חמס", דבגמ' במסכת בבא קמא (ס"ב :) מובא, כי ההבדל בין גזלן לחמסן הוא שהחמסן מכריח את האדם למכור לו חפץ בעל כורחו, והגזלן – גזלן כפשוטו... וא"כ, נשאלת השאלה, שהרי מהפסוק משמע כי המבול הגיע בגלל ש"מלאה הארץ חמס", ומה חטאו ומה פשעו של האדם שהחמסו ממנו עד שבא המבול גם עליו? אלא תירץ הבן איש חי זי"ע בדרכו במשל: גנב אחד נתפס בגנבתו מאוצרות בית המלוכה, ונידון לפני המלך למשפט. החמיר המלך בעונשו וגזר עליו גזר דין מוות. בטרם בוצע גזר הדין לחש הגנב באוזנו של החייל השומר עליו כי יש לו לומר למלך דבר חשוב ביותר. מה הדבר? שאל המלך. אדוני המלך – אמר הגנב – יודע אני סוד מיוחד במינו ואני חושש שאם יוציאו אותי להורג ירד הסוד עימי ואיש לא ידע עליו לעולם!... ומה הוא אותו סוד? הסתקרן המלך ושאל. יודע אני – אמר הגנב – לקחת גרעין של פרי, לבשל אותו עם סממנים שונים ואת התערובת לזרוע באדמה, לאחר מספר דקות יצמח במקום אילן לתפארת בעל פירות נאים... התפעל המלך מאד ובקש מן הגנב להראות לו את הפלא. רשם הגנב רשימת מצרכים ומסרה אל אחד ממשרתי המלך ומשהובאו לפניו פתח במלאכה. הביט המלך כיצד הגנב מערב סממנים שונים בסיר, אותו שפת על האש, ומפעם לפעם בחש בו בכף עץ ארוכה ואף רחרח והוסיף תבלינים כפי הצורך. לבסוף הודיע הגנב כי התערובת מוכנה לשתילה באדמה. אולם – הוסיף ואמר הגנב – תנאי חשוב יש להצלחת הענין כי את השתילה יבצע אדם שלא גנב מאומה מעולם. רק אדם נקי כפיים יכול לבצע את הפלא, לכן התנצל הגנב – אני איני

יכול לשתול באדמה שתיל הפלאים אבל אולי המשנה למלך יכול... החוויר המשנה למלך ובחיוך מתנצל הודה כי בצעירותו נדמה לו כי נטל דבר מה שאינו שלו... הוסיף ושאל הגנב: אולי שר האוצר יכול? הו לא! מיהר שר האוצר לסרב – הלא ידוע כי אני מתעסק בכספים רבים וחושש אני שמא בטעות קרה אי פעם ופרוטה לא לי השתלשלה אל כיסי... כדאי שמישהו אחר יבצע את הניסוי... אולי המלך בעצמו – הציע הגנב? המלך זע בכסאו באי נוחות ובלית ברירה הודה בחצי פה כי גם ידיו אינן נקיות לחלוטין... אם כך הדבר – שאל הגנב – שכל שרי המלך ואף המלך עצמו אינם נקיים מעוון הגזל, מדוע נגזר עלי עונש כה חמור?... כן הוא גם הנמשל – אמר הבן איש חי: אותו אדם שחמסו ממנו, גם ידיו לא היו נקיות מחמס כלל וכלל... כמו אותו מלך ושריו שרצו להעניש את אותו גנב באשמת גניבה ולבסוף נמצא שהם לא צדיקים גדולים... הם בעצמם מתנהגים שלא בכשרות עם כספים ולכן הם גם נחמסו... כי כסף הבא לאדם בנקיון כפיים בטוח הוא מכל נזק רע!...

צהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה. ופתח התיבה בצדה תשים, תחתיים שניים ושלשים תעשה (ו. טז)

בספר הקדוש **תולדות יעקב יוסף להרה"ק מפולנאה זי"ע** מובא בשם רבו **הבעל שם טוב** הק' **זי"ע** את הסוד שבו יכול הצדיק לבטל גזירות רעות! דלכאורה, איך יכול הצדיק לבטל גזירתו יתברך שמו? אלא כי הגזר דין בנוי מאותיות, ויכול הצדיק לעשות צירוף אחר מן אותיות אלו ממש, דיכול להפוך ע"י תפילתו וצדקתו את האותיות 'צרה' ל'רצה', להקדים את האות ר"ש קודם האות צד"י, וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין מד:) "אמר ר"א, לעולם יקדים אדם תפילה לצרה" – שעל ידי התפילה מקדים אותיות "צרה" שיהיה "רצה". וגם אמרו חז"ל (בבא בתרא קטז.) "כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש רחמים עליו", שנאמר (משלי ט"ז.י"ד) "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", "יכפרנה" – מלשון חילוף, כלומר: החכם הוא יחלף את הגזר דין מ"ערש" ל"עשר", ומ"דוי" ל"יוד". ועל פי יסוד זה הוא מסביר את דברי הכתוב: שדבר זה פתח בו הקב"ה לנח אשר הוא צדיק הדור, שיוכל להמתיק הדינים על ידי צירופי התיבות, ומ'צרה' יוכל לעשות 'צהר'. וזהו: "צהר תעשה לתיבה" – שיעשה מהתיבה, דהיינו מהמילה 'צרה' – 'צהר'. עד כאן תוכן דבריו. **וכספר ילקוט גרשוני** ממשיך להסביר את הפסוק בדרך זו באופן נפלא: "ואל אמה" – ראשי תיבות **א**לוקים **מ**ידת **ה**דין, "תכלנה מלמעלה" – תכלה את מידת הדין ותהפוך אותה לרחמים. "ופתח התיבה" – היינו האות הראשונה של תיבת 'צרה' שהוא האות צד"י, "בצידה תשים" – תשאיר אותה במקומה. ואילו "תחתיים" – את האותיות התחתונות, דהיינו האות ר"ש והאות ה"א שבתיבת 'צרה'. "שניים ושלישים תעשה" – היינו האות ר"ש שהיתה עד עתה האות השניה, תבא עתה כעת בתיבת 'צהר' להיות אות שלישית...

כן פירש **הרה"ק רבי שמעון מיערוסלב זי"ע** את הפסוק (תהילים לג.יח) "הנה עין ה' אל יראיו למייחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב" – דהכוונה היא: "הנה עין ה' אל יראיו" – שהקב"ה נותן את האות ע"ן אל יראיו – הצדיקים, שיוסיפו אותו לאותיות 'מות', וע"י זה נעשה צירוף אותיות 'מעות', וגם מ'רעב' מוציא את האות ע"ן ונהיה שני מילים: 'מעות רב', ובזה ממתיקים גזר דין המיתה, ווכוים לחיים ופרנסה גם יחד, וכהמשך הכתוב "להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב". ובזה הוסיף לפרש מה שאנו אומרים בתפילת ראש השנה: "הסובל ומעלים עין מסוררים" – שהשי"ת מעלים מהרשעים את האות 'עי"ן', שאין יכולים להמתיק דין המיתה, אבל ממשיכים ואומרים: "העליון ועינו אל יראיו" – ליראיו הוא נותן את האות עי"ן בידם...

ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלוקים כן עשה (ו.כב)

"כן עשה" – זו בנין התיבה (רש"י). ולכאורה מה בא רש"י לחדש לנו כאן? אלא מסביר **הגה"ק בעל התכלת מרדכי המהרש"ם מברזאן זי"ע** דיש מצוות שהאדם נהנה מהם גם הנאה גופנית ואין לדעת אם מתכוון הוא בעשייתם לשם שמים, אבל אם מקיים הוא גם מצוות שאין בהם הנאה גופנית, יש הוכחה שכוונתו בכל המצוות לשם שמים. ולכן גם נקראת בפי כל הסעודה השלישית של שבת – "שלוש סעודות", ולא סעודה שלישית, הואיל ושתי הסעודות הראשונות אוכל כשהוא רעב, ויתכן שהוא מתכוון להנאת עצמו, אבל הסעודה השלישית אוכל הוא כשהוא שבע, ובזה מוכיח הוא שכוונתו בכל שלוש הסעודות היא לשם שמים, לכבוד שבת. וזה שאמר רש"י: "כן עשה, זו בנין התיבה", כלומר, שנח עשה את התיבה באותה הכוונה אשר עשה "כל אשר צוה ה'", כמו שעשה את כל הדברים אשר צוהו השם בענין הבהמות והמזון שאין בהם הנאה גופנית, שבהם הרי התכוון לשם שמים, כן גם עשה את התיבה לא כדי להינצל מהמבול אלא לקיים מצוות השם...

והמים גברו מאד מאד על הארץ (ז.ט)

מהי כפילות הלשון מאד מאד? אלא מובא **בספר אור פני משה להרה"ק מפשעווארסק זי"ע** – אפשר לומר על פי מאמר חכמינו ז"ל (תענית ז.) "למה נמשלה דברי תורה למים, לומר לך כשם שמים מניחין את הגבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה וכו'. ואפשר שזה הכוונה: "והמים" – זו תורה, גברו באדם שנעשה כמעיין המתגבר, אימתי, "מאד מאד" – כשהמידה של שפלות המרומזת כמו שאמרו חז"ל (אבות ד.ד) "מאד מאד הוי שפל רוח", "על הארץ" – כשאדם מתנהג בענווה, אז הוא מתגבר בתורה...

מסופר, שבאחד מביקוריו בארץ ישראל של **הגה"ק רבי אהרון קוטלר זי"ע** נכנס אצלו אחד מנכדי **הגה"ק בעל החפץ חיים זי"ע** ושאל אותו: ילמדנו רבינו, מדוע התפרסמה צדקותו של זקיני בעולם, ולעומת זה, גאונותו לא היתה מפורסמת? ענה לו רבי אהרון: הנה, הולך אני לבקר במעונו של **הגרי"ז מבריסק זי"ע** הבה נשאל אותו! כששמע הרב מבריסק את השאלה, הפטיר מיד: "רצון יראיו יעשה"!... פירש רבי אהרון את דבריו: ה"חפץ חיים" בגודל ענוותנותו, עמד והתחנן לפני ה', שלא תתפרסם גדולת תורתו. ותפילתו נתקבלה... ומה עם צדקותו – הוסיף לשאול אותו נכדו? ענה לו רבי אהרון תשובה קולעת: "תורה" ידע ה"חפץ חיים" שיש לו, לכן התפלל על זה. אבל "צדקות" – לא עלתה על דעתו שהוא צדיק, על מה יתפלל?!...

ויאמר ה' אל לבו לא הוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי (ח.כא)

הגה"ק רבי יוסף שלמה כהנמן מפוניבז' זי"ע אמר: כי את משמעות האמיתית של הפסוק – "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", הבנתי היטב באחת מביקוריי אצל **הגה"ק בעל החפץ חיים זי"ע** – וכך היה מעשה: פעם אחת נכנסתי ובאתי למעונו של החפץ חיים שבראדין, ומצאתיו שעומד ומאכיל את בנו הפעוט 'אהרון', ילד זקוניו (מזיווג שני), שישב באותה שעה על כסא גבוה המיוחד לתינוקות. ה'חפץ חיים' ריצה את הילד פעם אחרי פעם בקול מתחנן, 'אהר'לה, אכול. אהר'לה, אכול', ואהר'לה מתעקש וממאן לאכול. לפתע הסב ה'חפץ חיים' את פניו אלי, אחרי שהבחין בהיכנסי, ויאמר: היודע מר, מדוע הילד איננו אוכל? זה היצר הרע שמפתה אותו לבל יאכל! והוסיף מיניה וביה, הלא מקרא מלא הוא בספר בראשית "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", ובפירוש רש"י, 'מנעוריו' משנגער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע, וכי מה מסוגל יצר הרע לומר לילד כה פעוט, אם לא 'אל תאכל' 'תהיה חלש'... 'לא יהיה לך כח'... 'תהיה ילד חולני ולא תלך ללמוד בחידר'... וכי משהו אחר יכול יצר הרע להסית ילד רך בשנים, שעוד לא מחוייב בשום מצוה, ופטור מעונשין?... למשמע הדברים – המשיך הרב מפוניבז' וסיפר – נתחייכתי ועל פני ריחפה בת שחוק קלילה של קורת רוח. ראה אותי החפץ חיים בחיוכי, ופנה אלי שוב בנימה של אדם המביא לדבריו ראיה ניצחת: "רוצה מר להיווכח באמיתות הדבר, ילך נא לראות איך שהגוי השכן זולל וסובא ("ווי אזוי ער פרעסט און זויפט"), כי אותו יצר הרע המניא את אהר'לה שלנו מאכילה, הוא גופו אומר אל הגוי, "אכול, זלול... יהיה לך הרבה כח, תוכל להרביץ ולהרוג יהודים"!...

ויחל נח איש האדמה ויטע כרם (ט.כ)

במדרש (בראשית רב פרשה לו) מובא: א"ר חייא בר אבא, בו ביום נטע, בו ביום שתה, ובו ביום נתבזה! אמר על כך **המגיד מדובנא זי"ע** – בואו וראו מכאן, עד כמה צריכים אנו לדעת לנצל זמן טוב, או ברכה טובה שנותנים לנו! והסביר את הדברים על פי משל למה הדבר דומה: לאדם אחד שהלך בדרך ופגש בצדיק ידוע שנתפרסם בכל העולם כבעל מופת שברכותיו מתקיימות. רבי – אמר האיש – ברכני נא שאצליח בענייני פרנסתי. הרני מברך אותך – אמר הרבי – כי הדבר הראשון שבו תעסוק יצליח בידך מעל המשוערו! מהר האיש אל ביתו שמח וטוב לב ומיד כאשר נכנס אל הבית פנימה קרא אל אשתו: מהרי! הביאו לי את התיבה בה אנו שומרים את כל חסכונותינו! בכוונתו היה לקחת את הכסף ולעשות בו מסחר כדי שברכת הצדיק תתקיים ויצליח בו מאד. אולם האשה ששמעה את צעקותיו חשבה כי דעתו השתבשה עליו וכי הוא מבקש לבזבז את מעט כספם שחסכו כדי להשיא את בנותיהם, על כן מיהרה והשיבה לו כי בשום פנים ואופן אין בדעתה לתת לו את התיבה. כעס האיש על אשתו וביניהם פרץ ריב מר. כיון שריב זה היה הדבר הראשון בו עסק, "הצליח" הריב מעל המשוער... ברכתו של הצדיק התקיימה במלואה.... כן הוא הנמשל: אחרי המבול התעוררה בעולם מדת החסד מאת הקב"ה כדי שנח יבנהו מהרה על מכונו כבתחילה, ובוודאי שאם היה נח עוסק בבנין העולם היה מתברך מאד, אולם נח במקום לעסוק בבנין ובישוב העולם נטע לעצמו כרם כדי לשתות יין, על כן שרתה בכרם הזה הברכה: בו ביום נטע, ובו ביום שתה והוא שגרם לו שהשתכר, ומשום כך גם בו ביום נתבזה!...

הדפסת והפצת הגליון – לעילוי נשמת

מרת מלכה בת הר"ר משה דוב שנק ע"ה - לרגל יום היארצייט ה' מרחשוון

הונצח ע"י המשפחה הנכבדה.